
Kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově

Čestmír Cimler

Dnes již bývalá augustiniánská kanonie s kostelem Panny Marie a Karla Velikého na Novém Městě pražském patří k nejvýznamnějším, ale i zároveň k nejčastěji opomíjeným panovnickým fundacím Karla IV. Jedná se o stavbu navýsost strategickou, které byl přikládán nesmírný význam v celém ideovém programu obnovy římské Říše s centrem v Praze. Zdaleka viditelné místo bylo výhodné kromě svého ideového základu i z hlediska obranného a urbanistického. Samotné přivedení augustiniánů-kanovníků na Karlov bylo pravděpodobně dáno osobní náklonností Karla IV. k tomuto řádu, která pramenila zejména z jeho úcty ke sv. Augustinovi, na kterého se odvolává ve svém vlastním životopise.

Zakládací listina kláštera byla vydána 18. září 1350. Rozlehlý komplex byl vybudován na nejvyšším místě v jihovýchodním ohybu hradeb nově založeného města, nazvaném Karlov (*in monte Caroli*), dnes u paty Nuselského mostu. Pro klášterní kostel bylo zvoleno zasvěcení Panně Marii a neobvykle Karlu Velikému, jehož kult Karel IV. intenzivně budoval. Kostel ideově i architektonicky navazoval na cášský korunovační chrám. Výstavba klášterního komplexu probíhala pravděpodobně od roku 1351 a nedokončený kostel byl vysvěcen roku 1377 arcibiskupem Janem Očkem z Vlašimi za přítomnosti Karla IV. a jeho syna Václava IV. Na počátku husitských bouří byl klášter vypleněn a opuštěn, augustiniánští kanovníci se na Karlov vrátili roku 1437 a zůstali zde až do období reforem Josefa II., kdy v roce 1785 byla kanonie zrušena.

Spojitosť Karlovy novoměstské fundace s CÁCHAMI podporuje i samotné řešení kostela, jehož loď má podobu centrály na půdorysu osmiúhelníku po vzoru cášského korunovačního chrámu. Ten byl založen Karlem Velikým v roce 786 nejspíše podle vzoru kostela San Vitale v Ravenně. Podobné půdorysné řešení je v období vrcholné gotiky krajně neobvyklé. Kostel, jehož původní podobu z doby lucemburské z velké části zastřely pozdně gotické, renesanční a barokní úpravy, sestává z krátkého presbytáře o jednom obdélném poli a závěru o šesti stranách desetiúhelníku. Mezi šesticí dvojdílných oken vyběhají ze štíhlých soklů útlé přípory, přecházející přímo do klenby. Na rozhraní podélné části a závěru presbytáře

se pak tyto přípory sdružují do svazků. Dnešní zaklenutí presbytáře pochází z roku 1498, kdy byl kostel po opravě nově vysvěcen.

Na kněžiště navazuje loď, která má podobu osmiboké centrály. Její prostor osvětluje šest trojdílných lomených oken. V severní stěně lodi se zachoval neporušený lomený portál, jehož ostění je členěno výžlabky, hruškovci a oblounky, vybíhajícími ze zkoseného podnože. Odvážně řešená goticko-renesanční hvězdicová klenba byla provedena až v roce 1575. Ve stejném období byl kostel opatřen i novým krovem a střechou. V rozích lodi, kde vybíhala původní klenební žebra, jsou osazeny přípory s listovými hlavicemi. Na západní straně k lodi přiléhá hranolová věž, oproti původnímu stavu značně snížená, do které byla v přízemí vložena sakristie. V 18. století byl kostel kompletně barokně upraven a presbytář, loď i věž byly zastřešeny trojicí kupolovitých bání s lucernami.

Silně zbarokizované jsou i budovy kanonie, přiléhající k západní straně věže, kde dodnes spatřujeme některé původní gotické architektonické prvky. Nejzřetelněji jsou pak patrné v jižním křídle bývalého konventu. Jedná se zejména o tři lomená okna v křížové chodbě a velké hrotité okno s kružbou, probíhající dvěma patry budovy, které bylo součástí někdejší kaple sv. Karla Velikého.

I přes četné stavební zásahy z různých epoch si kostel a bývalá augustiniánská kanonie na Karlově zachovala svůj původní středověký ráz z doby svého zakladatele Karla IV. Je jedním z pomníků jeho velkolepého založení Nového Města pražského, onoho smělého plánu, kdy se Praha měla stát centrem Svaté Říše římské.